

არის გამოსავალი?

საქართველოში ბოშათა პრობლემების გადაჭრისათვის
გადადგმული პირველადი ნაბიჯები

გიორგი სორდია

ECMI-ს მოხსენება # 21

მაისი 2009

უმცირესობათა საკითხების ევროპული ცენტრი – (ECMI) არის არაკომერციული, არასამთავრობო ინსტიტუტი, რომელიც დაფუძნებულ იქნა 1996 წელს დანიის სამეფოს, გერმანიის ფედერალური რესპუბლიკის და შლეზვიგ-ჰოლშტაინის მთავრობების მიერ.

უმცირესობათა საკითხების ევროპული ცენტრი დაარსდა ქ. ფლენსბუგში, გერმანიისა და დანიის მოსაზღვრე რეგიონის შუა გულში; რათა ყურადღება მიექცეოთ ამ ტერიტორიაზე არსებულ უმცირესობებისა და უმრავლესობის მშვიდობიანი თანაცხოვრების წარმატებულ მაგალითზე.

უმცირესობათა საკითხების ევროპული ცენტრი-ს მიზანია, ხელი შეუწყოს მრავალდისციპლინარულ კვლევას იმ საკითხებზე, რომელიც ეხება უმცირესობებისა და უმრავლესობის ურთიერთობებს, ევროპული მიდგომების გათვალისწინებით. ამასთანავე, წვლილი შეიტანოს ინტერ-ეთნიკური ურთიერთობების გაუმჯობესებაში დასავლეთ და აღმოსავლეთ ევროპის იმ ნაწილში, სადაც ადგილი აქვს ეთნო-კონფლიქტებსა და დაპირისპირებებს.

ECMI – ს კვლევით ნაშრომებზე მუშაობენ ECMI-ს თანამშრომლები და ცენტრის მიერ მოწვეული მკვლევარები. ECMI-ის მიერ გამოცემულ კვლევებში გამოხატულ აზრებზე, პასუხისმგებელია ნაშრომის ავტორი.

ECMI- ს მოხსენება № 21

უმცირესობათა საკითხების ევროპული ცენტრი (ECMI)

დირექტორი: დოქ. მარკ ველერი

© ECMI 2009

EUROPEAN CENTRE FOR MINORITY ISSUES (ECMI)

Schiffbruecke 12 (Kompagnietor) D-24939 Flensburg
phone: +49-(0)461-14 14 9-0 fax +49-(0)461-14 14 9-19
e-mail: info@ecmi.de Internet: <http://www.ecmi.de>

არის გამოსავალი?

საქართველოში ბოშათა პრობლემების გადაჭრისათვის გადადგმული პირველადი ნაბიჯები

გიორგი სორდია

შესავალი

ბოშათა თემის ისტორია საქართველოში, მათი ყოველდღიური ცხოვრება, ურთიერთობები სხვა ეთნიკურ ჯგუფებთან თუ მათ წინაშე არსებული პრობლემები საქართველოს ეთნიკური ისტორიის ერთ-ერთი ყველაზე ნაკლებად შესწავლილი საკითხია. ევროპის ქვეყნებისაგან განსხვავებით, სადაც ბოშათა უფლებების დაცვას და მათ საზოგადოებაში ინტეგრაციის ხელშეწყობას სისტემური ხასიათი აქვს მიღებული, საქართველოში ბოშებისათვის თანაბარი შესაძლებლობების შეთავაზება თუ მათი უფლებების დაცვა მხოლოდ ჩანასახოვან სტადიაში იმყოფება. ამის მთავარი მიზეზი არის ბოშების და მათი ყოფის შესახებ ინფორმაციის სიმცირე როგორც საზოგადოებაში, ასევე ხელისუფლებაში.

პირველი სისტემური და ყოვლისმომცველი კვლევა საქართველოში ბოშების შესახებ ჩატარებულ იქნა უმცირესობათა საკითხების ევროპული ცენტრის მიერ 2007 წელს რომელიც მოგვიანებით გამოქვეყნებულ იქნა.¹ ნაშრომში წარმოდგენილია ბოშათა გადმოსახლების ისტორია საქართველოში, მათი განსახლების ადგილები, დემოგრაფიული მონაცემები, თემის სოციალური სტრუქტურა და მათ წინაშე არსებული მთელი რიგი ეკონომიკური, სოციალური თუ სხვა პრობლემები.

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა შემდეგი ძირითადი პრობლემატიკა: უკიდურესი სიღარიბე, უმუშევრობა, განათლების და ჯანდაცვის მწირი ხელმისაწვდომობა, იზოლირება ქვეყნის ძირითადი მოსახლებისაგან, დოკუმენტაციის არქონა და ასე შემდეგ. აღნიშნული კვლევის შემდეგ უმცირესობათა საკითხების ევროპულმა

¹ იხილეთ დევიდ ჟაკონი, “გამოსავალი არ არის: ბოშათა თემის შეფასება საქართველოში”, უმცირესობათა საკითხების ევროპული ცენტრის სამუშაო მოხსენება №39, თებერვალი 2008.

ცენტრმა კვლავ განაგრძო ბოშათა თემის შესწავლა, რომელიც მიზნად ისახავდა ერთის მხრივ, ბოშათა სრულ დემოგრაფიულ აღწერას, მათი პრობლემების უფრო სიღრმისეულად შესწავლას, საჭიროებების შეფასებას, დამატებითი ინფორმაციის მოპოვებას თემის ეთნიკური და კულტურული თავისებურებების შესახებ, მეორეს მხრივ კი სპეციალური ანკეტირების მეშვეობით ბოშათა სოციალური პრობლემატიკის დოკუმენტირებას, რამაც საშუალება მოგვცა მიგველო ზუსტი სურათი ბოშათა თემის წევრთა შორის საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით რეგისტრაციის, ბავშვებში დაბადების მოწმობების რაოდენობის, მოზარდთა დასაქმების, თუ ბავშვთა სკოლაში ჩარიცხვის რაოდენობის შესახებ.

კვლევა განხორციელდა 2008 წლის მეორე ნახევარსა და 2009 წლის დასაწყისში.² უმცირესობათა საკითხების ევროპული ცენტრის №39 სამუშაო მოხსენებაში წარმოდგენილი ინფორმაციის გარდა მოცემულ კვლევაში შესულია მთელი რიგი ახალი მიგნებები, რომელიც უკავშირდება ბოშათა თემის დემოგრაფიას და სტატუსს. ამ მონაცემების და ინფორმაციის გამოქვეყნებით ჩვენ ვიმედოვნებთ, რომ მეტი ბიძგი მივცეთ საქართველოს ხელისუფლებას და სამოქალაქო სექტორს ბოშათა წინაშე არსებული მწვავე პრობლემების გადაჭრისათვის.

ბოშათა განსახლების არეალი და დემოგრაფიული მონაცემები

საქართველოს ბოშათა თემი დაახლოებით 1000 ადამიანს ითვლის.³ – ეს რაოდენობა მოიცავს მოლდაველთა დასახლებას თბილისში და ქუთაისში ჭავჭავაძის სახელობის ხიდთან მცხოვრებ მოსახლეობას, რომლებიც ბოშათა მსგავსს ცხოვრების წესს მისდევენ (იხილეთ სქოლიო 5 და 6). მოცემულ რაოდენობაში არ არის შეყვანილი აფხაზეთში მცხოვრები ბოშები. ბოშათა გადმოსახლება საქართველოში მე-19 საუკუნის დასაწყისიდან დაიწყო, განსაკუთრებით დიდი ტემპები ამ პროცესმა საბჭოთა პერიოდში 1930-70-იან წლებში მიიღო, გადმოსახლება ძირითადად ხორციელდებოდა რუსეთიდან და

² კვლევის ჩატარება შესაძლებელი გახდა უმცირესობათა საკითხების ევროპული ცენტრის პროგრამის “უმცირესობათა მართვის ხელშეწყობა და სამოქალაქო საზოგადოების განვითარება უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში” მეშვეობით. აღნიშნული პროგრამა დაფინანსებულია ნორვეგიის საგარეო საქმეთა სამინისტროს მიერ.

³ ზუსტი სტატისტიკური მონაცემები ბოშათა სხვადასხვა განსახლების ადგილებში მოსახლეობის რაოდენობის შესახებ იხილეთ დანართი A.

უკრაინიდან.⁴ დღესდღეობით ბოშები საქართველოში მცირე-მცირე ჯგუფებად განსახლებული არიან როგორც აღმოსავლეთ, ასევე დასავლეთ საქართველოში, კერძოდ:

თბილისი, სამგორის რაიონი

მჭიდრო დასახლება ნავთლუღის საკოლმეურნეო ბაზართან ახლოს, სადაც ბოშათა 17 ოჯახი (196 ადამიანი) არის განსახლებული. სამგორის ბოშათა აბსოლუტური უმრავლესობა ცხოვრობს ნაქირავებ კერძო სახლებში, თავს ირჩენენ ნავთლუღის და ლილოს ბაზრობებზე ვაჭრობით, მცირე ნაწილი ეწევა მათხოვრობასაც. სამგორში ბოშები შედარებით ახალი დასახლებულები არიან, კერძოდ, მათ აქ დასახლება 1980-იანი წლების ბოლოდან დაიწყო ქალაქ ქუთაისიდან, სადაც დღემდე არიან რეგისტრირებულნი და აქვთ მუდმივი საცხოვრებელი ადგილი. გადმოსახლების მიზეზად თავად ბოშები ქუთაისში იმ დროისათვის არსებულ მძიმე ეკონომიკურ მდგომარეობას ასახელებენ. საცხოვრებელი ადგილის შეცვლის მიუხედავად მათ არ დაუკარგავთ კავშირები ქუთაისთან, აქვთ სავაჭრო ურთიერთობა, ხშირად აკითხავენ ნათესაებს⁵.

ქუთაისი, ავანგარდის უბანი

საბჭოთა პერიოდში ქუთაისის ბოშათა დასახლება ერთ-ერთი ყველაზე მრავალრიცხოვანი იყო, მიმოფანტული მთელი ქალაქის მასშტაბით, თუმცა უკანასკნელი პერიოდის მანძილზე მათი რიცხვი მნიშვნელოვნად შემცირდა, რაც გამომწვეულია გარე მიგრაციით, ძირითადად რუსეთის მიმართულებიდან, ასევე

⁴ უფრო დაწვრილებით საქართველოში ბოშათა გადმოსახლების ისტორიის, საბჭოთა და დამოუკიდებლობის მოპოვების პერიოდში მათი ცხოვრების შესახებ იხილეთ დევიდ ჟაკონი, დასახ. ნაშრომი.

⁵ თბილისში არსებობს კიდევ ერთი საკმაოდ დიდი დასახლება, ლოტკინის უბანში, რომელსაც ადგილობრივი მოსახლეობა “ბოშების უბანს”, რუსული ტერმინოლოგიით “ციგანსკი პასიოლოკს” უწოდებს. მოსახლეობის ეს ჯგუფი, რომელიც დაახლოებით 300 ადამიანისაგან შედგება ცხოვრების დაახლოებით ისეთ წესს ეწევა, როგორც საკუთრივ ბოშები, ეწევიან ვაჭრობას თბილისის ცენტრალური რკინიგზის ვაგზალზე, ბავშვების ნაწილი კი მათხოვრობს, რის გამოც გარშემო მოსახლეობისათვის ისინი აღიქმებიან ბოშებად, თუმცა საკუთარი თავის იდენტიფიკაციას ეს ჯგუფი ბოშებთან არ ახდებს, პირიქით მათი ბოშებად მოხსენიება აგრესიასაც კი იწვევს. საკუთარ თავს ისინი მიაკუთვნებენ მოლდავურ ეთნოსს, მათივე განცხადებით ჩამოსახლდნენ მოლდავეთიდან და დასავლეთ უკრაინის სხვადასხვა რეგიონებიდან 1930-იან წლებში.

ერთი ჯგუფის თბილისში, სამგორის რაიონში გადმოსახლებით. დღეისათვის ქუთაისში მცხოვრები ბოშები წარმოდგენილი არიან ავანგარდის უბნის ორ პატარა დასახლებაში და შესდგება ექვსი ოჯახისაგან (42 ადამიანი). ერთი არის უბნის დასაწყისში არსებული კერძო სახლები, სადაც ბოშათა ორი ოჯახი ცხოვრობს, ასევე უბნის ცენტრალურ ნაწილში არსებულ სექციურ, ცხრა სართულიან კორპუსში, სადაც ბოშების მხოლოდ ოთხი ოჯახია დარჩენილი. კერძო სახლებში მცხოვრები ბოშები ინარჩუნებენ ბოშათა ტრადიციულ ცხოვრების წესს, რაც პირველ რიგში თვალში საცემია ჩაცმულობის ტრადიციულ სტილზე, მაშინ როდესაც კორპუსებში მაცხოვრებელი ბოშები ურბანიზაციის გავლენით არ გამოიჩენიან სხვა მაცხოვრებლებისაგან.⁶

ქობულეთი, გილაურის უბანი

მსგავსად სამგორისა, ქობულეთიც ბოშათა ერთ-ერთი ყველაზე მრავალრიცხოვანი დასახლებაა საქართველოში. მათი რიცხვი შეადგენს ჩვიდმეტი ოჯახს (87 ადამიანი), რომლებიც განსახლებულები არიან ქალაქის ცენტრთან ახლოს, სარკინიგზო ხაზის აღმოსავლეთით, გილაურის უბანში. ცხოვრობენ საკუთარ სახლებში, რომლებიც უბნის სხვადასხვა ადგილას არის გაბნეული. საცხოვრებელი პირობები სხვა დასახლებებისაგან განსხვავებით შედარებით უკეთესია, გააჩნიათ უწყვეტი ელექტროენერგია და წყალი. ეწევიან ვაჭრობას, ასევე დაკავებული არიან სხვადასხვა ხელნაკეთების შექმნით, რომლებსაც შემდგომ ყიდიან. ნაწილი დასაქმებულია ისეთ სამსახურებში როგორცაა მძღოლობა, მეთევზეობა და სხვა.

ბათუმი, ბესიკის ქუჩა

ბათუმში წარმოდგენილია ბოშათა ძალიან მცირე ჯგუფი, სამი ოჯახის შემადგენლობით (14 ადამიანი), რომლებიც ნაქირავებ სახლებში ცხოვრობენ

⁶ ქუთაისში, მდინარე რიონის მარცხენა სანაპიროზე, ჭავჭავაძის სახელობის ხილთან კუსტარულად აშენებულ თავშესაფრებში ვხვდებით კიდევ ერთ ეთნიკურ ჯგუფს, ხუთი ოჯახის შემადგენლობით (დაახლოებით 50 ადამიანი), რომლებიც საკუთარ თავს ბოშებს უწოდებენ, თუმცა ქუთაისში მცხოვრები სხვა ბოშები უარყოფენ მათ ბოშურ წარმომავლობას და გამოხატავენ აშკარა აგრესიას და მტრობას მათ მიმართ. აღნიშნული ჯგუფი მართლაც გამოიჩინა ბოშათა სხვა დასახლებებისაგან, არიან ისლამის აღმსარებლები, ამასთანავე ბუნდოვანი წარმოდგენა აქვთ თავიანთი წარმომავლობის შესახებ და იძლევიან ერთმანეთისაგან საწინააღმდეგო ინფორმაციას. სავარაუდოდ არიან აზერბაიჯანიდან და ცენტრალური აზიიდან შემოსულები. საუბრობენ ბოშებისაგან აბსოლუტურად განსხვავებულ ენაზე, სავარაუდოდ კურმანჯულ (ქურთულ) დიალექტზე.

ბესიკის ქუჩაზე. ეს ჯგუფი წარმოშობით არის ქუთაისიდან და მათი განცხადებით დროებით ცხოვრობენ ბათუმში, ძირითადად ეწვეიან მათხოვრობას.

დედოფლისწყაროს რაიონი, სოფელი ლენინოვკა

ცხოვრობს კომპაქტურად დასახლებული ბოშების შედარებით დიდი რაოდენობა, კერძოდ 11 ოჯახი, სულ 73 ადამიანი. სოფელში ბოშების გარდა ასევე ცხოვრობენ რუსები - 6 ოჯახი და ქართველები - 2 ოჯახი. სოფელში ბოშებს გააჩნიათ საკუთარი სახლები და ეზო, რომელიც გამოდგება სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობისათვის. სოფელს უწყვეტად მიეწოდება ელექტროენერგია. წყალგაყვანილობა და კანალიზაცია არ არის, თუმცა სოფლის ცენტრში არის რამდენიმე ჭა, საიდანაც მოსახლეობა იყენებს სასმელ წყალს. მიუხედავად სასოფლო-სამეურნეო პირობების არსებობისა, სოფელი სიღარიბით გამოირჩევა. მოსახლეობის უმეტესობა დაუსაქმებელია, ნაწილი ეწევა ვაჭრობას, ძირითადად ქალაქ დედოფლისწყაროში, ასევე ლილოს ბაზრობაზე და თბილისის რკინიგზის სადგურთან. ლენინოვკელი ბოშებისთვის უცხო არ არის ასევე მათხოვრობა.⁷

გარდაბნის რაიონი, სოფელი გაჩიანი

შედარებით პატარა ზომის დასახლებაა, თუმცა საკმაოდ მჭირლო და ხალხმრავალი. სოფელში წარმოდგენილია ბოშათა თექვსმეტი ოჯახი, სულ 122 ადამიანი. ათი ოჯახი კომპაქტურად არის კონცენტრირებული სოფლის ძირითადი ნაწილიდან მოშორებით, ექვსი ოჯახი კი გაფანტულად ცხოვრობს აზერბაიჯანული მოსახლეობის გარემოცვაში.

საცხოვრებელი პირობები გაჩიანში, მიუხედავად იმისა, რომ მოსახლეობა საკუთარ სახლებში ცხოვრობს, ბევრად უარესია ვიდრე ლენინოვკაში, ან სამგორში. ნაწილი სახლებისა არის კაპიტალურად ნაშენი, ნაწილი კი სახელდახელოდ მოწყობილი, ფარდულის ტიპის. სახლებთან ახლოს არის ეზოებიც, თუმცა სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობისთვის არ არის გამოსადეგი. დასახლებას აქვს სასმელი წყლის პრობლემაც. წყლის მილი მიედინება

⁷ მაღლობას ვუხედი საქართველოს უნივერსიტეტის სტუდენტებს სალომე ალანას და საბა გვეტაძეს, რომლებიც ნებაყოფლობის მონაწილეობდნენ სოფელ ლენინოვკაში საველე კვლევებში და დიდი წვლილი შეიტანეს ინფორმაციის მოგროვებასა და ადგილობრივი ბოშებისაგან ინტერვიუების აღებაში.

დასახლებიდან 200 მეტრის მოშორებით, საიდანაც მოსახლეობას უწევს ხოლმე სასმელი წყლის ზიდვა. ელექტროენერგია სოფელს მიეწოდება, თუმცა იმდენად დაბალი ძაბვით, რომ არ არის საკმარისი არც ტელევიზორის და არც მაცივრის ჩასართავად. თავის სარჩენად მოსახლეობა ვაჭრობს, ძირითადად ლილოს ბაზრობაზე და თბილისის რკინიგზის სადგურთან, ასევე გავრცელებულია მათხოვრობა.

თბილისი, ლილოს დასახლება

მდებარეობს თბილისის აეროპორთან ახლოს, სადაც წარმოდგენილია ბოშათა 3 ოჯახი, სულ 31 ადამიანი. ორი ოჯახი გვრედი-გვერდ ცხოვრობს, ერთი კი შედარებით მოშორებით. ბოშათა ეს დასახლება შედარებით ახალი შექმნილია, გაჩნდა დაახლოებით 10 წლის წინ. ერთი ოჯახი არის აფხაზეთიდან დევნილი, ერთი ქუთაისიდან გადმოსახლებული, ხოლო დარჩენილი ერთი კი მცხეთის რაიონიდან ჩამოსახლდა. დასახლებაში არის კიდევ ერთი საცხოვრებელი ადგილი, თვითნაკეთი კარავი, სადაც დროდადრო სავაჭრო მიზნებისთვის ჩამოდიან ხოლმე ბოშები სოფელ ლენინოვკიდან, და გარკვეული პერიოდის მანძილზე რჩებიან.

სამივე ოჯახი სახელდახელოდ აშენებულ პატარა სახლებში ცხოვრობს, სადაც არანაირი რეგისტრაცია, ან ოფიციალური ნებართვა არ გააჩნიათ. მათი საცხოვრებელი ადგილების ახლოს მდებარეობენ სხვადასხვა წარმეობები, კერძოდ, ლიმონათის ქარხანა, ჯართის გადამამუშავებელი ქარხანა და ასე შემდეგ ცხოვრების ნებართვა კი. სწორედ ამ ქარხნების მესვეურების მიერ აქვთ მიღებული გარკვეული სამუშაოების ჩატარების სანაცვლოდ. თუმცა ქარხნების გაჩერების შემთხვევაში ბოშათა მომავალი ბედი გაურკვეველი იქნება.

თელავი

თელავის და გურჯაანის რაიონში მრავლად იყვნენ ბოშები წარმოდგენილი, თუმცა ბოლო პერიოდში მათი რიცხვი შემცირდა. განსაკუთრებით დიდი რაოდენობით ბოშები სახლობდნენ სოფელ მუკუზანში, 1990-იან წლებში და თანამედროვე პერიოდში მათი ნაწილი გადასახლდა ლენინოვკაში, ნაწილი გაჩიანში. ზოგი კი რუსეთში წავიდა უკეთესი სამსახურის შოვნის იმედით. აღნიშნული მიგრაციული პროცესების გამო გურჯაანის რაიონის სოფელ

მუკუზანში არსებული ბოშათა დასახლება, რომელიც ერთ დროს კახეთში ბოშათა მთავარი კონცენტრაციის ადგილად ითვლებოდა, მთლიანად დაიცალა. უკანასკნელმა ბოშურმა ოჯახმა დასახლება დატოვა 2008 წლის დეკემბერში. დღეისათვის ბოშები მცირე რაოდენობით, მაგრამ მაინ შემორჩნენ ქალაქ თელავში, კერძოდ მთავარი საკოლმეურნეო ბაზრის სიახლოვეს, გაზ გასამართი სადგურის ტერიტორიაზე სახლობს ბოშათა სამი ოჯახი (24 ადამიანი), რომლებიც განთავსებულები არიან სპეციალურ ვაგონებში, სადაც კუსტარულად შეყვანილი აქვთ ელექტროენერია. აღნიშნული ტერიტორიის დროებით გამოყენების უფლება ბოშებს მიღებული აქვთ გაზ გასამართი სადგურის მეპატრონეებისაგან, გარკვეული სამსახურის სანაცვლოდ. კერძოდ რამდენიმე ბოშა მუშაობს სადგურში დამის ყარაულად. მას გარდა თელავში მცხოვრები ბოშების მთავარი შემოსავლის წყარო მათხოვრობაა.⁸

წარმომავლობა, კლანები და სოციალური სტრუქტურა

საქართველოში მცხოვრები ბოშები, თავად ბოშებთან ინტერვიუების შედეგად დადგინდა, რომ ორ მონათესავე შტოს განეკუთვნებიან და განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, როგორც კულტურული ტრადიციებით, ასევე რელიგიური აღმსარებლობით თუ ლინგვისტური თავისებურებებით. ამ ორი შტოს აღსანიშნავად საქართველოში მცხოვრები ბოშები იყენებენ ტერმინებს – *კრიმი* (ყირიმელი) და *ვლახი*. პირველ მათგანში მოიაზრება ყირიმიდან, სამხრეთ უკრაინიდან და სამხრეთ რუსეთიდან გადმოსახლებული მუსლიმი ბოშები, ხოლო მეორე ტერმინით აღინიშნება ძირითადად უკრაინიდან და ასევე რუსეთიდან გადმოსახლებული ქრისტიანი ბოშები.

კრიმის შტოს განეკუთვნებიან ქუთაისში, სამგორში, ქობულეთში და ბათუმში მცხოვრები ყველა ბოშა, ასევე ლილოში მცხოვრები ერთი ბოშა ოჯახი. ხოლო ვლახის შტოს აკუთვნებენ საკუთარ თავს გაჩიანში, ლენინოვკაში და თელავში მცხოვრები ყველა ბოშა, ასევე ლილოში მცხოვრები ორი ოჯახი.

⁸ ზუსტი სტატისტიკური მონაცემები ბოშათა სხვადასხვა განსახლების ადგილებში მოსახლეობის რაოდენობის შესახებ იხილეთ დანართი A.

კრიმის შტოს წევრები ტრადიციულად ისლამური აღმსარებლობის მიმდევრები იყვნენ, გვარებიც უმეტეს შემთხვევაში აქვთ მუსლიმური ფუძით, მაგრამ რუსული დაბოლოებით. საქართველოში ცხოვრების შედეგად ისლამი თანდათანობით იკარგება, დღეის მდგომარეობით მხოლოდ უმნიშვნელო რაოდენობას აქვს ის შენარჩუნებული, ძირითადად მოხუცებს. კრიმის შტოს უდიდესი ნაწილი დღეს უკვე მართლმადიდებლური სარწმუნოების აღმსარებელია, თუმცა რელიგიურობის მაღალი დონით არ გამოირჩევიან. გამონაკლისს წარმოადგენენ ქობულეთელი ბოშები, რომელთა დიდი ნაწილი უკანასკნელი 20 წლის მაძილზე ევანგელისტური ეკლესიის მიმდევრები გახდნენ, ეწევიან ევანგელისტურ ღვთისმსახურებას, სახელდახელოდ მოწყობილ სამლოცველოში.

ვლახის შტოს წევრები კი გამოირჩევიან იმით, რომ ატარებენ უკრაინულ და რუსულ გვარებს და არიან მორწმუნე მართლმადიდებლები. ორივე შტო ერთმანეთს ბოშებად მიიხნევენ, თუმცა მათ შორის არსებული სხვაობების გამო მჭიდრო კავშირები არ გააჩნიათ, მცირეა დანათესავების შემთხვევებიც. ახლო კავშირების არსებობას ხელს უშლის ასევე ლინგვისტური სხვაობები, მიუხედავად იმისა, რომ ორივე შტო ბოშურად მეტყველებს, სხვაობა დიალექტებს შორის ზოგ შემთხვევაში იმდენად დიდია, რომ კომუნიკაციას ვერ ახერხებენ.

აღნიშნული ორი შტოს გარდა, აღსანიშნავია, რომ თითოეული ეს შტო რამდენიმე მცირე-მცირე კლანებად თუ საგვარეულოებად იყოფა. მაგალითად, კრიმის შტო დაყოფილია შემდეგ საგვარეულო კლანებად: *ხორადაესი*, *პეტალიდისი*, *ჯუჯუკეა*, *ბუბულიადესი*. ოთხივე ეს კლანი წარმოდგენილია საქართველოში კრიმის შტოს ყველა დასახლებაში. ვლახის შტო კი შემდეგი კლანებით იყოფა, გაჩიანში: *ბუტკა*, *პლაშუნი*, *მელენკი*, *მანკი*, *ტემრიუკი*. ლენინოგრაში წარმოდგენილია *ჰარბუზი*, *ნალიჰანი*, *პალენკი*, *მეკორია*. *კალაში* კი გვხვდება ლილოსა და გაჩიანში. აღსანიშნავია, რომ თითოეული ეს კლანი შეიძლება აერთიანებდეს რამდენიმე სხვადასხვა გვარს. კლანის წევრები ახლო ნათესავებად აღიქმებიან, თემის თითოეულმა წევრმა – ორივე შტოში – კარგად იცის საკუთარი კლანური წარმოშობის შესახებ, რომელიც მნიშვნელოვან მახასიათებელ თვისებას წარმოადგენს ბოშათა ეთნო-კულტურულ თვით-იდენტიფიკაციისათვის. ტრადიციის შესაბამისად აკრძალულია ქორწინებები კლანებს შიგნით.

აღსანიშნავია, რომ როგორც კრიმის, ასევე ვლახის შტოს შენარჩუნებული აქვს კავშირები თავიანთ მონათესავე თემებთან რუსეთში, სადაც გარკვეული პერიოდულობით ჩადიან ხოლმე. თავად საქართველოს ბოშების განცხადებით რუსეთში ისინი სარგებლობენ ტერმინით “ქართველი ბოშები”, რომლითაც რუსეთში მცხოვრები ბოშები, განასხვავებენ მათ სხვა ბოშებისაგან.

ბოშათა თემს ტრადიციულად კასტური სტრუქტურა და იერარქიული ლიდერობა ახასიათებდა. არსებობდნენ თემის ლიდერები, ე.წ. ბარონები, რომელთაც შეუვალი ავტორიტეტი გააჩნდათ ამა თუ იმ სადავო საკითხის გადაჭრის თუ თემისათვის მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილების მიღების დროს. დროთა განმავლობაში თემის შიდა ორგანიზაციულმა სტრუქტურამ ცვლილებები განიცადა და თანდათანობით ბარონის ინსტიტუტმა დაკარგა ადრეული გავლენა. დღესდღეობით, ბარონები ფორმალურად მაინც არსებობენ, თუმცა მათი ავტორიტეტი არ არის საკმარისი თემის სხვა წევრების ნაცვლად მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების მიღებისათვის. ამ ტრადიციული სისტემის რღვევამ წინა პლანზე წამოსწია ოჯახის მნიშვნელობა და ოჯახის უფროსის გავლენა, რომელიც ახლა უკვე მთავარ გადაწყვეტილების მიმღებად ითვლება, თუმცა მისი გავლენა საკუთარი ოჯახს არ სცდება. ის თვალყურს ადევნებს ოჯახის მორალურ აღზრდას, მიუღებელი ტრადიციების დამკვიდრების აღკვეთას და ასე შემდეგ. ერთ-ერთი ასეთი ვალდებულება ოჯახის უფროსისა, მაგალითად ვლახის შტოში არის შერეული ქორწინების არდაშვება, კერძოდ ვლახის შტოს წევრებისათვის ტრადიციულად მიუღებელია მუსლიმებთან დაქორწინება, მათ შორის კრიმის შტოს წარმომადგენელ მუსლიმებთანაც. ოჯახი არ მიესალმება ქორწინებას ასევე ქართველებთან და სომხებთან, თუმცა ეს ფორმალური აკრძალვა უკვე აღარ მოქმედებს, რომლის გამოსატულებაცაა უკანასკნელ პერიოდში მომრავლებული შერეული ბოშურ-ქართული და ბოშურ-სომხური ქორწინებები. შედარებით განსხვავებული სურათია კრიმის შტოში, სადაც ქორწინებები სხვა ეთნიკურ და რელიგიურ ჯგუფებთან კულტურული ტრადიციებით არ არის აკრძალული.

ენა, კულტურა

საქართველოში მცხოვრები ბოშებისათვის მშობლიური ენა არის ბოშური, რომელიც წარმოდგენილია ორი ძირითადი დიალექტით – *კრიმი* და *ვლახი* (იხილეთ ზემოთ). ორივე წარმომავლობის შტოს ბოშები მშობლიური ენის დონეზე ფლობენ ასევე რუსულს, რომელიც ამავე დროს არის საკომუნიკაციო ენა კრიმის და ვლახის შტოებს შორის. მაღალია ასევე ბოშების მიერ ქართული ენის ფლობის დონეც, თუმცა ჩამორჩება რუსულს. ქართულ ენაზე მეტყველების დონე დამოკიდებულია ბოშათა განსახლების ადგილებზე. მაგალითად ქუთაისში და სამგორში მცხოვრები ბოშები საკმაოდ თავისუფლად მეტყველებენ ქართულად, უფრო მეტიც, გარე საზოგადოებასთან აქტიური კონტაქტის შედეგად შექმნილი აქვთ რეგიონისათვის დამახასიათებელი ქართული (იმერული) აქცენტი. მსგავსი სიტუაციაა ქობულეთშიც, თუმცა ქუთაისისგან განსხვავებით ქობულეთის ბოშათა ნაწილს არ შეუძლია ქართულად წერა-კითხვა. ქართული ენის ფლობის თვალსაზრისით გაცილებით რთული მდგომარეობაა აღმოსავლეთ საქართველოს, ვლახის შტოს წევრ ბოშებში. მაგალითისათვის ვლახთა ორ ძირითად დასახლებასში - გაჩიანსა და ლენინოვკაში ქართული ენას, ისიც არასრულყოფილად ფლობენ მხოლოდ ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენელი ბოშები. ამის მთავარი მიზეზი მდგომარეობს ორივე დასახლების გეოგრაფიულად იზოლირებულ ადგილმდებარეობაში.

მართალია საქართველოს ბოშათა თემმა თითქმის სრულფასოვნად შეინარჩუნა ეროვნული და კულტურული თვითმყოფადობის ერთ-ერთი მთავარი ატრიბუტი – ენა, თუმცა იგივეს ვერ ვიტყვით ბოშათა სხვა ტრადიციებსა და კულტურაზე. თანდათანობით დავიწყებას ეძლევა ბოშათა ტრადიციული ჩაცმულობის სტილი, იშვიათობას წარმოადგენს ლამაზად მორთული და მოკაზმული, ბრჭყვიალა ქალის კაბები, იკარგება ბოშური სიმღერის და ცეკვის კულტურაც. საბჭოთა პერიოდში ძალიან ხშირად იმართებოდა ხოლმე ბოშათა ქუჩის ფესტივალები, განსაკუთრებით ქუთაისსა და ქობულეთში. ფესტივალის დროს მთელი ბოშათა თემი გარეთ გამოდიოდა და ტრადიციულ ბოშურ სიმღერებსა და ცეკვებს ასრულებდა. მუსიკალურობა საქართველოს ბოშებს დღემდე შენარჩუნებული აქვთ, თითქმის ყველა ბოშა, განსაკუთრებით ქობულეთში ფლობს სხვადასხვა მუსიკალურ ინსტრუმენტზე დაკვრის ხელოვნებას, თუმცა საჯარო კონცერტებს და ფესტივალებს უკვე აღარ მართავენ. გამოკალისს წარმოადგენს ქორწილის

რიტუალები, რაც კარგი შესაძლებლობაა ბოშური ტრადიციული ხელოვნების გამოსახატად. ქორწილი გამოიყენება ასევე ახლო ნათესავების შესაკრებად, ტრადიციულად საქორწილო დღესასწაული გრძელდება რამდენიმე დღის მანძილზე, რასაც თან სდევს იმპროვიზებული სიმღერები და ცეკვები. თუმცა უკანასკნელ პერიოდში იმატა ქორწილების რესტორნებში გადახდის ტენდენციამ, რაც მომავალში არასახარბიელოდ აისახება ბოშური ტრადიციული კულტურის შენარჩუნების თვალსაზრისით.

განათლების ხელმისაწვდომობა

სკოლაში სიარულის მაჩვენებელი ბოშებში უკიდურესად დაბალია, რაც წარმოადგენს კიდევ ბოშათა თემის ერთ-ერთ ყველაზე მწვავე პრობლემას. ბოშათა ნებისმიერ დასახლებაში საქართველოში მხოლოდ ერთეული რაოდენობა ბავშვებისა ირიცხებიან სკოლაში, ხოლო ზოგიერთ დასახლებაში მაცხოვრებლები კი, მაგალითად ლილო, სამგორი, ბათუმი არც ერთი ბავშვი არ დადის სკოლაში. ამის რამდენიმე მიზეზი არსებობს, კერძოდ, მშობლები ბავშვებს აგზავნიან სავაჭროდ ან სამათხოვროდ, რაც ოჯახისთვის დამატებითი შემოსავლის წყაროა, ზოგ შემთხვევაში მშობელი მთელი დღის მანძილზე სახლიდან გასულია სამუშაოდ და ურჩევნია საკუთარი შვილები სახლში იყვნენ საოჯახო საქმიანობის შესასრულებლად, მნიშვნელოვან წინააღმდეგობას ქმნის ასევე ბავშვების ნაწილში დაბადების მოწმობების არქონა (იხილეთ ქვემოთ), კიდევ ერთი, შესაძლოა ყველაზე მთავარი მიზეზი ბოშების მხრიდან სკოლაში დასწრების რაოდენობის სიმცირისა არის მშობლების მხრიდან საკუთარი ბავშვებისათვის განათლების მიღების აუცილებლობის და განათლების უპირატესობის გაუაზრებლობა. მშობელთა უმეტესობას თავად არა აქვთ საშუალო განათლება მიღებული, განსაკუთრებით ეს შეეხება აღმოსავლეთ საქართველოს ბოშებს. ქუთაისისა და ქობულეთის ბოშა მშობელთა უმეტესობას საშუალო განათლება მიღებული აქვთ, რომლის ძირითადი მიზეზიც მდგომარეობს ამ დასახლებების ურბანიზაციასთან და მაშინდელი საბჭოთა ხელისუფლების პოლიტიკასთან, რომლისთვისაც საშუალო განათლების გავრცელება, მათ შორის ყველაზე მარგინალური ჯგუფებისთვისაც პრიორიტეტს წარმოადგენდა. ამ თვალსაზრისით ჩამორჩა პერიფერიული გაჩიანის და ლენინოვკის ბოშათა თემი, სადაც მოსახლეობის დიდი ნაწილი წერა-კითხვის უცოდინარია.

ამის მიუხედავად მშობლები საკუთარი ბავშვებისათვის განათლების მიღების პრინციპული მოწინააღმდეგეები არ არიან, ზოგ შემთხვევაში პირიქით, დიდი სურვილი აქვთ და განიცდიან, რომ ვერ ახერხებენ ბავშვებისათვის განათლების მიღების შეთავაზებას. კვლევის პროცესში გამოიკვეთა, რომ შესაბამისი ახსნა-განმარტებების და მუშაობის ჩატარების შემთხვევაში, ადვილად შესაძლებელია ბოშა მშობლების დარწმუნება და დათანხმება ბავშვების სკოლაში ჩარიცხვასთან დაკავშირებით. 2008 წლის ზაფხულის და შემოდგომის მანძილზე უმცირესობათა საკითხების ევროპული ცენტრმა აქტიური ახსნა-განმარტებითი საინფორმაციო საქმიანობა განახორციელა ბოშათა ლენინოვკის თემში, საიდანაც მხოლოდ ერთი ბავშვი ირიცხებოდა სკოლაში, თუმცა ჩატარებული სამუშაოს შედეგად შესაძლებელი გახდა დამატებით ცხრა ბავშვის ჩარიცხვა უახლოეს, დედოფლისწყაროს საჯარო სკოლაში.

დოკუმენტაცია და რეგისტრაცია

შესაბამისი დოკუმენტაციის არქონა და რეგისტრაციის საკითხი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემაა საქართველოში მცხოვრები ბოშებისათვის. უკანასკნელ პერიოდში ეს პრობლემა მეტ-ნაკლებად მოგვარდა ლენინოვკის, სამგორის, ქუთაისის და ქობულეთის ბოშებში, სადაც როგორც ზრდასრულ, ასევე არასრულწლოვან ბოშების უმეტესობას გააჩნიათ შესაბამისი დოკუმენტები (პირადების და დაბადების მოწმობები), რეგისტრირებული კი არიან თავიანთი მუდმივი საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით, გამონაკლისს წარმოადგენს სამგორში მაცხოვრებელი ბოშები, რომელთაც ქუთაისის რეგისტრაცია გააჩნიათ (იხილეთ მაღლა).

დოკუმენტების ფლობის თვალსაზრისით, სავალალო მდგომარეობაა გაჩიანში, ლილოსა და თელავში, სადაც ბოშა მოსახლეობის დაახლოებით ნახევარს არ გააჩნია არანაირი დოკუმენტაცია.⁹ მიზეზი ასეთი მდგომარეობისა. ერთის მხრივ, არის ბოშათა პასიურობა და შესაბამის ოფიციალურ ორგანოებში გამოცხადებისაგან და განცხადებით წარდგენისაგან თავის შეკავება, და მეორეს მხრივ, თავად ამ ოფიციალური სტრუქტურების ნაკლები ინტერესი ბოშათა

⁹ დეტალური სტატისტიკური ინფორმაცია ბოშათა სხვადასხვა თემებში დოკუმენტაციის ქონის შესახებ იხილეთ დანართი A

დასახლებაში დოკუმენტების მოწესრიგებაში. კვლევის წარმოების პერიოდში ჩვენს მიერ შეგროვებულ იქნა ზუსტი სტატისტიკური მონაცემები გაჩიანში ბოშათა დოკუმენტირების შესახებ, რომელიც მიწოდებულ იქნა გარდაბნის რაიონის საპასპორტო სამსახურისათვის. აღნიშნული მონაცემების გარდა გადაცემულ იქნა ასევე გაჩიანში მცხოვრები ბოშათა კოლექტიური განცხადებები შესაბამისი დოკუმენტების გაცემის თაობაზე. რის შედეგად საპასპორტო სამსახურის თანამშრომლები მართლაც იმყოფებოდნენ დასახლებაში, თუმცა მიცემული დაპირებების მიუხედავად პრობლემა მაინც მოუგვარებელი რჩება.

ურთიერთობები მოსახლეობასთან

ბოშათა თითქმის ყველა დასახლება საქართველოში მულტიეთნიკურ გარემოშია, სადაც ბოშებს მუდმივი ურთიერთობები გააჩნიათ სხვადასხვა ეთნიკური ჯგუფის წარმომადგენლებთან მაგალითად, ლენინოვკაში- ქართველებთან და რუსებთან, გაჩიანში აზერბაიჯანელებთან, სამგორში ქართველებთან, სომხებთან და აზერბაიჯანელებთან, ქუთაისსა და ქობულეთში მეტწილად ქართველებთან. თავად ბოშების განცხადებით, მათ არანაირი პრობლემები არ გააჩნიათ არც ერთი ამ ეთნიკური ჯგუფის წარმომადგენლებთან. ბოშებმა არ დაადასტურეს ასევე აშკარა დისკრიმინაციის ფაქტების არსებობის შესახებ, თუმცა მიუხედავად ამისა საზოგადოებაში, განსაკუთრებით ეთნიკურად ქართულ საზოგადოებაში ჯერ კიდევ დიდია ჩამოყალიბებული სტერეოტიპები ბოშებთან დაკავშირებით. ფართო საზოგადოების მიერ ბოშები აღიქმებიან ბინძურ და გაუნათლებელ ხალხის მასად, რომლებმაც მხოლოდ მათხოვრობა და ქუჩის ვაჭრობა იციან. ასეთი სტერეოტიპების ჩამოყალიბებას მეტწილად ხელს უწყობს დიდი ქალაქების ქუჩებში მოხეტიალე და მათხოვარი ბავშვების არსებობა, რომლებიც არც თუ ისე ხშირ შემთხვევაში ბოშები სულაც არ არიან, მაგრამ საზოგადოების მხრიდან მინიჭებული აქვს ბოშის იარლიყი. ტერმინი “ბოშა”, უფრო სწორად ხალხში მეტწილად გავრცელებული რუსული ფორმით “ციგანი” იქცა კრებით სახელად, რომლითაც აღინიშნება ქუჩებში მაწანწალა ბავშვები, თუ მოხეტიალე ღარიბი მოსახლეობა განურჩევლად ეთნიკური კუთვნილებისა.

ბოშათა თემის საჭიროებები და უმცირესობათა საკითხების ევროპული ცენტრის ქმედება

კვლევის მიმდინარეობის პროცესში გამოიკვეთა ბოშათა თემის მთელი რიგი საჭიროებები რომელთა გადაჭრა მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს მათ წინაშე მდგარი პრობლემების მოგვარებას, კერძოდ გამოვეყოფდით ოთხ ძირითად სფეროს:

- საზოგადოებასთან და განსაკუთრებით სახელმწიფო სტრუქტურებთან და ქვეყანაში მოღვაწე სხვადასხვა ორგანიზაციების მიმართ ნდობის აღდგენის საჭიროება. აღნიშნული ნდობა დაკარგულია მეტწილად იმ მიზეზიდან გამომდინარე, რომ სხვადასხვა სახელმწიფო, არასამთავრობო თუ საერთაშორისო ორგანიზაციები არაერთხელ დაინტერესებულან ბოშების პრობლემატიკით, თუმცა ეს დაინტერესება სამწუხაროდ მხოლოდ ერთჯერადი ვიზიტებით შემოიფარგლებოდა და არანაირი ქმედითი თანადგომა არ ყოფილა გამოხატული. ამის გამო, უკანსაკნელ პერიოდში ბოშები ზოგ შემთხვევაში არც თუ ისე დიდი ენთუზიაზმით და მეგობრულად ხვდებიდნენ ხოლმე მათთან ვიზიტად მისულ სხვადასხვა ორგანიზაციების წარმომადგენლებს;
- საქართველოს ბოშური თემის კონსოლიდაციის საჭიროება. მიუხედავად იმისა, რომ ბოშები საქართველოში არც თუ ისე დიდი რაოდენობით არიან წარმოდგენილი თემი არ არის შეკრული. არ გააჩნიათ არანაირი საზოგადოებრივი ორგანიზაცია, რომელიც იღვაწებს თემის წინაშე მდგარი პრობლემების მოგვარებისათვის, ან ამ პრობლემების შესაბამისი სახელმწიფო სტრუქტურებში წარმოდგენისათვის;
- ქვეყანაში არსებული სოციალური, ეკონომიკური თუ საგანმანათლებლო პროგრამების ცოდნის საჭიროება. საქართველოში მცხოვრები ბოშათა აბსოლუტური უმრავლესობა არ ფლობს ინფორმაციას მათთვის ხელმისაწვდომი სოციალური შეღავათების, საპენსიო თუ ჯანდაცვის ფონდების არსებობის შესახებ;
- საზოგადოებაში ბოშებთან დაკავშირებული სტრეოტიპების შეცვლის საჭიროება.

უმცირესობათა საკითხების ევროპულმა ცენტრმა 2008 წლის ივლისიდან ნორვეგიის მთავრობის დახმარებით წამოიწყო ინიციატივა, რომელიც მიზნად

ისახავდა აღნიშნული საჭიროებების გადაჭრის ხელშეწყობას.¹⁰ საწყის ეტაპზე ბოშათა თემში მოძებნილ იქნა ახალგაზრდა, მოტივირებული და დაინტერესებული ბოშა, რომელიც სტაჟიორად იქნა აყვანილი უმცირესობათა საკითხების ევროპულ ცენტრში. ის აქტიურად იქნა ჩართული ბოშათა შეფასების კვლევაში, რამაც ძალიან გაგვიადვილა როგორც ბოშათა კეთილგანწყობის მოპოვება, ასევე მათში გრძელვადიანი ნდობის ჩამოყალიბება.

ბოშებში ინფორმაციული ვაკუუმის ამოვსების და საკუთარი სამოქალაქო უფლებების უკეთ გაგების მიზნით გადაწყვეტილ იქნა სპეციალიზირებული ტრენინგის ჩატარება თემის პოტენციური ლიდერებისათვის. ამ მიზნით 2009 წლის დასაწყისში ბოშათა განსახლების ყველა დასახლებიდან მოძიებულ იქნა ცხრა წარმომადგენელი ტრენინგში მონაწილეობის მისაღებად. ტრენინგი ჩატარებულ იქნა თბილისში, იუსტიციის სამინისტროს სასწავლო ცენტრთან პარტნიორობით, ტრენინგზე აქცენტი ძირითადად გაკეთებულ იქნა სამოქალაქო უფლებებზე, ჯანდაცვის და განათლების სისტემებზე, სახელმწიფო ინსტიტუტებთან ურთიერთობის სპეციფიკასა და არასამთავრობო ორგანიზაციების არსზე.

აღნიშნული ტრენინგი გამოდგა კარგი შესაძლებლობა ბოშათა მომავალი განვითარების შესახებ მსჯელობისათვის, სადაც თავად ბოშებმა გამოხატეს სურვილი საკუთარი არასამთავრობო ორგანიზაციების დაარსების შესახებ, რომლებიც იბრძოლებენ ბოშათა უფლებების დაცვისა და განვითარებისათვის. მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება ახლო მომავალში სამი ბოშური ორგანიზაციის დაარსების შესახებ, ლენინოვკაში, ქუთაისსა და ქობულეთში, შემდეგი მიზნებით:

- ბოშათა უფლებების დაცვა და მათი საზოგადოებაში ინტეგრირების ხელშეწყობა;
- საქართველოს ბოშათა თემში სამოქალაქო ცნობიერების დონის ამაღლება;
- ბოშათა კულტურული მემკვიდრეობის შენარჩუნებას და განვითარებას საქართველოში;

¹⁰ ეს ინიციატივა არის უმცირესობათა საკითხების ევროპული ცენტრის პროგრამის “უმცირესობათა მართვის ხელშეწყობა და სამოქალაქო საზოგადოების განვითარება უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში” შემადგენელი ნაწილი. აღნიშნული პროგრამა დაფინანსებულია ნორვეგიის საგარეო საქმეთა სამინისტროს მიერ.

- ბოშათა და საქართველოში მცხოვრები სხვა ეთნიკურ კჯუფებს შორის ურთიერთობების გაღრმავება და კულტურული ურთიერთგაცვლის ხელშეწყობა;
- საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში მცხოვრებ ბოშებს შორის კულტურული და ეთნიკური კონსოლიდაციის განვითარება;
- ბოშების მიერ განათლების მიღების შესაძლებლობები წახალისება;
- საზღვარგარეთ არსებულ ბოშათა ორგანიზაციებსა და საქართველოში მცხოვრებ ბოშებს შორის კავშირების დამყარება;
- საქართველოში ბოშებთან მიმართებაში არსებული ინფორმაციული ვაკუუმის ამოვსება და ბოშური კულტურისა და ტრადიციების პოპულარიზაცია.

გამომდინარე იქიდან, რომ ბოშებისათვის განათლება ერთ-ერთი ყველაზე მწვავე პრობლემაა უმცირესობათა საკითხების ევროპული ცენტრის მიერ სოფელ ლენინოვკაში მცხოვრები ბავშვებისათვის ხელშეწყობილ იქნა ავტობუსის ხაზის დანიშვნა სოფლიდან უახლოეს სკოლამდე, ქალაქ დედოფლისწყაროში, რომელიც სოფლიდან ხუთი კილომეტრის მოშორებით მდებარეობს. სკოლის პედაგოგებთან ერთად ბოშა მშობლები დარწმუნებულ იქნენ ბავშვების სკოლაში სიარულის აუცილებლობაში, შედეგად კი ცხრა ბავშვი ყოველდღიურად და დიდი მონდომებით ესწრება გაკვეთილებს (იხილეთ ზემოთ).

სოფელი ლენინოვკა კარგი მაგალითია იმისა, თუ როგორ შეიძლება პოზიტიურად შეიცვალოს მოსახლეობის განწყობა განათლების მიღების აუცილებლობის მიმართ, და რეალურად, როგორ შეიძლება დაიწყოს და განვითარდეს ინტეგრაციის პროცესი. მაგალითისათვის აღვნიშნავდით, რომ ცხრა ბოშის ორგანიზებულმა და ჯგუფურმა ჩარიცხვამ სკოლაში გამოიწვია როგორც ბოშა ბავშვებისა და ქართველი მოსწავლეების დამეგობრება, ასევე ბოშა და ქართველი მშობლების დაახლოება. გახშირდა ქართველების სტუმრობის ფაქტები ლენინოვკაში და პირიქით.

მიუხედავად იმისა, რომ ბოშების თემში არსებული პრობლემატიკა უკანასკნელი წლების მანძილზე მეტწილად უცვლელია, კვლავ სახეზეა განათლების, ჯანდაცვის თუ სოციალური შეღავათების მიღების ხელმისაწვდომობის სიმცირე, პრობლემები დოკუმენტირების და რეგისტრაციის საკითხში, უკიდურესი

სიღარიბე, თუ სხვა ზემოაღნიშნული ინიციატივის შედეგები აშკარად იმედისმომცემია და აჩვენებს, რომ ბოშა მოსახლეობაში დამოკიდებულების შეცვლა განათლების მიღებასთან და თემის მობილიზაციასთან დაკავშირებით ნამდვილად შესაძლებელია. თემის პრობლემატიკის გადაჭრისათვის მცდელობები მხოლოდ ახლა დაიწყო. უმცირესობათა საკითხების ევროპული ცენტრი იმედოვნებს, რომ ეს კვლევა და ბოშებთან კავშირებული ადრეული მასალები დაეხმარება შესაბამისს სამთავრობო სტრუქტურებს და სამოქალაქო საზოგადოების აქტორებს უახლოეს წლებში ბოშათა პრობლემების გადაწყვეტაში.

დანართი A. ბოშათა აღწერის ცხრილი

	გაჩიანი - გარდაბნის რაიონი	ღვინოვკა - დედოფლისწყარ ოს რაიონი	ლილოს დასახლება - თბილისი	სამგორის რაიონი - თბილისი	ქუთაისი	ქობულეთი	ბათუმი	თელავი
ოჯახების რაოდენობა	16	11	3	17	6	17	3	3
ადამიანების რაოდენობა	122	73	31	196	45	85	14	24
სრულწლოვანთა რაოდენობა	45	29	14	138	18	25	5	4
არასრულწლოვანთა რაოდენობა	77	44	17	58	27	60	9	20
სრულწლოვანთა რაოდენობა დოკუმენტებით	23	29	9	138	18	21	2	0
არასრულწლოვანთა რაოდენობა დოკუმენტებით	29	41	9	58	27	59	0	0
სასკოლო ასაკის ბავშვების რაოდენობა	18	16	12	15	10	14	5	15
სკოლაში ჩარიცხულ ბავშვების რაოდენობა	5	9	0	0	10	3	0	0
შემოსავალი	მათხოვრობა, ვაჭრობა	სოფლის მეურნეობა, ვაჭრობა, მათხოვრობა	ვაჭრობა	ვაჭრობა, მათხოვრობა	ვაჭრობა, მათხოვრობა	ვაჭრობა	ვაჭრობა, მათხოვრობა	მათხოვრობა
დასახლების ტიპები	საკუთარი სახლები	საკუთარი სახლები	დროებითი თავშესაფრები და კარვები	ნაქირავეები სახლები და ბინები	საკუთარი სახლები და ბინები	საკუთარი სახლები	ნაქირავეები სახლები	დროებითი თავშესაფრე ბი
ელექტრობა	არის, დაბალი ძაბვა	არის	არის	არის	არის	არის	არის	არის
წყალგაყვანილობა	არ არის, წყარო 200 მ. დაშორებით	არ არის, წყარო სოფელში	არ არის, წყარო დასახლებაში	არის	არის	არის	არის	არის
წარმომავლობის შტო	ვლახი	ვლახი	ვლახი, კრიმი	კრიმი	კრიმი	კრიმი	კრიმი	ვლახი
კლანის წევრობა	ბუტკა, პლაშუნი, მელენკი, მანკი, ტემრიუკი	ჰარბუზი, ნალიჰანი, პალენკი	მეკორია, კალაჩი	ჩორადაესი, პეტალიდისი, ჯუჯუშკა, ბუბულიადესი	ჩორადაესი, პეტალიდისი, ჯუჯუშკა, ბუბულიადესი	ჩორადაესი, პეტალიდისი, ჯუჯუშკა, ბუბულიადესი	/	/
წარმოშობის ქვეყანა	უკრაინა, რუსეთი	უკრაინა, რუსეთი	უკრაინა, რუსეთი	უკრაინა, რუსეთი	რუსეთი, უკრაინა	რუსეთი	რუსეთი	უკრაინა
რელიგია	მართლმადიდებელი	მართლმადიდებ ელი	მართლმადიდებელი, მუსლიმი	მუსლიმი, მართლმადიდებ ელი	მართლმადიდებელ ი, მუსლიმი	ევენგელისტი, მართლმადიდებ ელი, მუსლიმი	მუსლიმი	მართლმადი დებელი
მშობლიური ენა	ბოშური	ბოშური	ბოშური	ბოშური	ბოშური	ბოშური	ბოშური	ბოშური
მეორე ენა	რუსული	რუსული	რუსული, ქართული	რუსული, ქართული	რუსული, ქართული	რუსული, ქართული	რუსული	რუსული
მოდრობის და ვაჭრობის არეალი	გაჩიანი-ლილო- სამგორი- დედოფლისწყარო	დედოფლისწყარ ო-ლილო- გაჩიანი	ლილო-სამგორი- დედოფლისწყარო	სამგორი- ქუთაისი- თელავი	ქუთაისი-სამგორი- ქობულეთი	ქობულეთი- ბათუმი-ქუთაისი	ბათუმი- ქუთაისი	თელავი- დედოფლისწყ არო